

Tilburg University

Democratie als filosofisch thema ook in het middelbaar onderwijs

Brüggeman, Tirza; Kienstra, Natascha

Published in:
Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte

DOI:
[10.5117/ANTW2022.4.001.BRUG](https://doi.org/10.5117/ANTW2022.4.001.BRUG)

Publication date:
2022

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Brüggeman, T., & Kienstra, N. (2022). Democratie als filosofisch thema ook in het middelbaar onderwijs. *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 114(4), 357.
<https://doi.org/10.5117/ANTW2022.4.001.BRUG>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

REDACTIONEEL

Democratie als filosofisch thema ook in het
middelbaar onderwijs

Tirza Brüggeman & Natascha Kienstra

Als redactie zijn wij verheugd dat diverse auteurs in dit nummer over het thema ‘democratie’ schrijven, een vraagstuk dat niet alleen filosofisch en maatschappelijk maar ook educatief belangrijk is. Zo is ‘Democratie: vrijheid, gelijkheid, voor wie?’ het huidige onderwerp voor het centraal examen voor het schoolvak filosofie voor havisten. De waarde en het belang van dat vak en de organisatie daarachter moeten we als academici niet onderschatten. Om enkele cijfers en achtergrondinformatie te geven: op de middelbare school is filosofie een eindexamenvak dat op ongeveer 160 scholen (60 havo en 100 vwo) door 150 filosofiedocenten wordt gegeven en aan het eindexamen nemen jaarlijks rond de 5000 leerlingen deel.¹ Aan zes universiteiten wordt vakdidactiek filosofie gegeven, er bestaat een hbo-opleiding tot tweedegraadsdocent filosofie en de *Vereniging voor filosofiedocenten in het Voortgezet Onderwijs* (VFVO) is een levendige vereniging met een eigen vakblad – ‘Spinoza!’.² Onderzoek naar de ‘basiswaarden en fundamentele problemen van de democratie’ is volgens het College voor Toetsen en Examens ‘vakinhoudelijk relevant’ en ‘verdiept het begrip van sociale en politieke verschijnselen die zich (ook) in de leefwereld van havoleerlingen voordoen en draagt bij aan het onderhoud van een democratische, filosofische cultuur’.³

In het onderwerp democratie van het centraal examen komt een aantal fundamentele kwesties aan bod die ook in dit nummer van het ANTW behandeld worden. Zo gaat *Aline D’Haese* in op de vraag of wie er mee mag doen in een democratie. Wie is er verstandig genoeg om politieke beslissingen te nemen? D’Haese wijdt haar artikel specifiek aan de positie van de vrouw in de Atheense democratie. Zij bespreekt vrouwelijke filosofen die ook in de Atheense democratie bekend waren en tegen de toen geldende

1 SLO vakdossier; Marsman (2010), College voor Toetsen en Examens 2022.

2 Berendsen (2021: 11). <https://vfvo.nl/categorie/spinoza/>

3 Examenblad (2022: 6).

normen in dachten. *Herman de Regt* gaat in op het belang van waarheid en vrije meningsuiting voor een democratische samenlevingen. Specifiek stelt hij de vraag of een democratische samenleving volledige vrijheid van meningsuiting moet garanderen. Hoewel De Regt pleit voor een radicale vrijheid van meningsuiting, stelt hij wel een grens: een wettelijke inperking van deze vrijheid is gerechtvaardigd wanneer de uitoefening daarvan anderen fysieke of psychologische pijn veroorzaakt die vast te stellen is in wetenschappelijk onderzoek. Dit toont hoe innig de ideeën van democratie, vrijheid van meningsuiting en wetenschap met elkaar verbonden zijn.

Omdat de democratie een kwetsbaar geheel is, zijn gezagsdragers en burgers nodig die bereid zijn om de democratie te dragen. Een stabiele democratische samenleving steunt op een bepaalde ethos of houding. De vraag is wat dit betekent ‘voor hoe we mensen opvoeden en opleiden in onze samenleving?’ Stelt de democratie ‘eisen aan wat leerlingen moeten leren en hoe we ze onderwijzen?’ en zijn er ook belangrijke grenzen?⁴ Kan burgerschapsvorming als een vorm van indoctrinatie worden gezien? *Anouk Zuurmond en Piet van der Ploeg* laten in hun bijdrage zien dat indoctrinatie wel een probleem is, maar dat de relatie tussen onderwijs en democratie complexer is dan de vraag of indoctrinatie mag of niet. *Bart Jansen en Lorenzo Nieuwenburg* behandelen in hun tekst een heel ander thema. Zij maken van de inzichten van Pierre Bourdieu en Giovanni Sartori gebruik om de vraag te stellen welke rol televisie en sociale media spelen – of moeten spelen – in een liberale democratie.

Naast deze bijdragen over het thema van de democratie bevat dit nummer van het ANTW nog vier bijdragen. *Hester Ijsseling* bespreekt de pedagogische waarde van het vak filosofie voor het onderwijs. In de rubriek boekbespreking bespreekt *Rik Peels* het recente boek van René van Woudenberg *De toekomst is geen vreemde* (2021). *Van Woudenberg* geeft vervolgens een reactie op deze recensie van Peels. Ten slotte grijpt *Pouwel Slurink* het honderdjarige bestaan van Roy Wood Sellars’ boek *Evolutionary Naturalism* (1922) aan om terug te blikken op een eeuw evolutionair naturalisme. In de laatste eeuw is er immers veel gebeurd op het gebied van de evolutiebiologie, filosofie van de biologie, ethologie, evolutionaire kenleer en evolutionaire psychologie.

Met leerlingen nadenken over hun eigen onderwijs, de rol van de overheid daarin en over de waarden, rechten en plichten die een democratie met zich meebrengt, gaat in zekere zin vanzelf, omdat het onderwerp dicht bij de leerlingen staat. Dat dit echter op een systematische manier kan gebeuren, waarbij voor- en tegenargumenten zorgvuldig gewogen worden,

4 Examenblad (2022: 11).

is de verdienste van de syllabusschrijvers, de examenboekschrijvers en, zo hopen wij, nu ook van de schrijvers van de bijdragen in dit nummer van het ANTW.

Als redactie wensen wij u veel leesplezier toe met de voorliggende teksten.

Bibliografie

- Berendsen, D. (2021) *Filosofie op school, inleiding*, in: D. Berendsen, N. Kienstra, K. Poortier en F. Rombout (red.), *Filosofie op school. Handboek vakdidactiek filosofie*. Amsterdam: Boom, 11-16.
- College voor Toetsen en Examens (2022) *Persmap Centraal Examen 2022*. <https://www.cvte.nl/documenten/publicaties/2022/03/31/persmap-centraal-examen-2022>
- Examenblad (2022) *Syllabus 2022 filosofie, havo*. <https://www.examenblad.nl/examen/filosofie-havo/2022/havo?topparent=vg41h4i9qd>
- Kienstra, N. (2016) *Effectief filosoferen in de klas. Docenten zelflesontwerpen laten maken in het schoolvak filosofie*. Enschede: Ipskamp Printing. doi: 10.13140/RG.2.2.10469.81124.
- Marsman, P. (2010) *Vakdossier Filosofie*. Enschede: SLO.